

Araştırma / Original article**Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde ortaokul öğrencileri arasında psikoaktif madde kullanımının yaygınlığı, risk etkenleri: 1999-2019****Mehmet ÇAKICI,¹ İpek ÖZSOY,¹ Kübra ÖZSAT,¹
Zeynep KIZILGÜL,¹ Meryem KARAAZİZ,¹ Ebru ÇAKICI¹****ÖZ**

Amaç: Bu çalışmanın amacı, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki ortaokullarda sigara, alkol ve diğer psikoaktif maddelerin (DPM) yaygınlıklarını ve risk etkenlerini araştırmak; 1999 ve 2015 yılında yapılan araştırma ile karşılaştırarak yıllara göre değişen oranları saptamaktır. **Yöntem:** Çalışma Mart 2019'da KKTC'deki Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığının Genel Orta Eğitim ve Mesleki Teknik Öğretim Dairelerine bağlı bütün devlet ortaokullarında tabakalandırılmış rastgele örneklem yöntemi ile seçilmiş 1449 ortaokul öğrencisi arasında yapılmıştır. Anketteki sosyodemografik bilgiler yanında sigara, alkol ve DPM kullanımı ile ilgili sorular Alkol ve Diğer Maddelerle İlgili Avrupa Okulları Araştırma Projesi çalışmasından yararlanılarak hazırlanmıştır. **Bulgular:** Çalışmada yaşam boyu en az bir kez sigara içme oranı %16.4, alkol kullanımı %40.1, DPM kullanımı %5.3, yasa dışı madde kullanımı %5.0 olarak saptanmıştır. Yasa dışı madde oluşumunda ise sigara-alkol içme ve sarhoş olmanın risk etkenleri olduğu görülmüştür. **Sonuç:** 1999, 2015 ve 2019 araştırmalarının karşılaştırılması sonucunda yasa dışı maddelerde geçen yıllara göre bir artış eğilimi olduğu görülmüştür. (*Anadolu Psikiyatri Derg* 2019; 20(özel sayı.1):35-37)

Anahtar sözcükler: Psikoaktif madde kullanımı, yaygınlık, risk etkenleri, ortaokul öğrencileri

The prevalence and risk factors of psychoactive substance in secondary school children in the Turkish Republic of Northern Cyprus: 1999-2019**ABSTRACT**

Objective: The aim of this study is to investigate the prevalence and risk factors of cigarette, alcohol and other psychoactive substances (OPS) in secondary school children in the Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC), and also to compare the rates according to years compared with the research done in 1999 and in 2015. **Methods:** This study was conducted in March 2019, with stratified sampling method of 1449 secondary school students from state schools in TRNC. A questionnaire form consisted of questions about sociodemographic characteristics, use of cigarettes, alcohol and substances was administered to the students. The questionnaire of the study was based on questions from the European Schools Research Project on Alcohol and Other Drugs, similar with recent school based studies in TRNC. **Results:** Results showed that, the percentage of smoking at least once was 16.4%, alcohol use percentage was 40.1%, use of OPD was 5.3% and the use of illegal substances was 5.0%. Smoking, alcohol use and being drunk were the risk factors for becoming probably users of illegal drugs. **Conclusion:** The comparison of 1999, 2015 and 2019 shows that there is an increase in the use of different kinds of illegal psychoactive substances. (*Anatolian Journal of Psychiatry* 2019; 20(special issue.1):35-37)

Keywords: psychoactive substance use, prevalence, risk factors, secondary school students

GİRİŞ

İnsanlık tarihi kadar eski bir kavram olan bağımlılık, biyopsikososyal bir hastalıktır. İnsanlar çevrelerindeki birçok canlıya ve nesneye duyduğu ilgi ve sevgiden dolayı onlara farklı biçimlerde bağlanabilmekte ve bu bağımlılık, tutsaklık ve yoğun tutku haline geldiğinde bağımlılığı oluşturmaktadır.¹

Son yıllarda, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ismi, KKTC'nin konum olarak madde trafiği yolu üzerinde bulunmasından dolayı, sıklıkla psikoaktif madde kullanımı ile gündeme gelmiştir.² Tüm Dünya'da olduğu gibi KKTC'de de madde kullanımının boyutlarını anlamaya yönelik araştırmalar son yıllarda hız kazanmıştır. Son zamanlarda KKTC'de hazırlanan raporlarda, madde kullanımında artış eğiliminin olduğu bildirilmiştir.^{3,4}

¹ Yakın Doğu Üniversitesi, FEF, Psikoloji Bölümü, Lefkoşa, KKTC

E-mail: meryem.karaaziz@neu.ed.tr

doi: 10.5455/apd.302644853

KKKTC'de konuyla ilgili ilk çalışma 1996 yılında 2215 lise ikinci sınıf öğrencisi arasında yapılmış, öğrencilerin %47.2'sinin sigara, %80'inin alkol, %5.5'inin sigara ve alkolden başka bir psikoaktif maddeyi yaşamları boyunca en az bir kez denediği bulunmuştur.⁵ 1999 yılında KKKTC'de ortaokul üçüncü sınıf öğrencileri arasında yapılan araştırmada sigaranın yaşam boyu kullanım yaygınlığı %19, alkolün %61.9, diğer psikoaktif maddelerin (DPM) %5.8 olarak bildirilmişken,⁶ 2015 yılında KKKTC'de yapılan benzer bir çalışmada ortaokul 3. sınıf öğrencileri arasında yaşam boyu sigara kullanım yaygınlığı %12.4, alkol %49.3 ve DPM %5.5 olarak bulunmuştur.⁷

Bu çalışma 1999 ve 2015 yılında yapılan çalışmaların izleme çalışması niteliğinde olup ortaokul 3. sınıf öğrencileri arasında psikoaktif madde kullanım yaygınlığını ve risk etkenlerini belirlemek amacı ile yapılmıştır.

YÖNTEM

Evren ve Örneklem

Çalışma Şubat 2019'da KKKTC'deki Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı'na bağlı Genel Orta Eğitim ve Mesleki Teknik Öğretim Dairelerine bağlı bütün devlet ortaokullarında yapılmıştır. Çalışma tabakalı rastgele örnekleme yöntemi ile belirlenen 1564 öğrenci ile yapılmıştır.

Veri toplama araçları

Öğrencilere uygulanan ankette sosyodemografik özellikler, sigara, alkol ve DPM kullanımı ile ilgili sorular yer almıştır. Anketteki sigara, alkol ve DPM kullanımı ile ilgili bölüm Alkol ve Diğer Maddelerle İlgili Avrupa Okulları Araştırma Projesi (ESPAD) soruları temel alınarak hazırlanmış⁸ ve Türkçeleştirilmiş formudur.⁶

Verilerin analizi

Katılımcıların sosyodemografik özelliklerinin karşılaştırılmasında ki-kare, yasa dışı madde kullanımı oluşumundaki risk etkenlerini belirlemek amacıyla lojistik regresyon analizi kullanılmıştır.

SONUÇLAR

Çalışmaya katılan öğrencilerin 690'ı (%48.3) kız, 730'u (%51.0) erkekti. Öğrencilerin yaş ortalaması 13,02±0.87'dir. Araştırmada hayat boyu en az bir kez sigara kullanımı %10.9, ortaokul 3. sınıf öğrencileri arasındaki sigara kullanım oranının %16.4 olduğu saptanmıştır. Gençler arasında yaşam boyu en az bir kez alkol kullanımının %31.9 olduğu, ortaokul 3. sınıf öğrencileri arasındaki alkol kullanım oranının %40.1 olduğu

saptanmıştır. Ortaokul 3. sınıf öğrencilerinin yaşam boyu herhangi bir DPM deneme oranı %5.3 olarak bulunmuştur. Yasa dışı madde kullanım oranı ise %5.0 olarak saptanmıştır. Aynı yaş grubunda yatıştırıcı-sakinleştirici kullanımı %2.4 oranında, esrar kullanımı %2.9, sentetik kannabinoid kullanım oranı %1.5 ve uçucu madde kullanım oranı %1.7 olarak bulunmuştur. Çalışmada kokain, eroin, amfetamin, LSD, amfetamin ve ekstazi yaşam boyu kullanım yaygınlığının %0.3-0.9 arasında olduğu saptanmıştır (Tablo 1).

Tablo 1. KKKTC'de ortaokul öğrencileri arasında 2001, 2015 ve 2019 yıllarında yapılan çalışmaların karşılaştırılması

	2001 (s=642,%)	2015 (s=642,%)	2019 (s=642,%)
Sigara	12.4	8.9	16.4
Alkol	61.9	49.3	40.1
Yatıştırıcı-sakinleştirici	2.9	2.1	2.4
Esrar	1.0	0.9	2.9
Amfetamin	0.5	0.9	0.3
Ekstazi	0.8	0.9	0.9
Kokain	0.2	0.5	0.3
Eroin	0.3	0.5	0.6
LSD	0.4	0.8	0.6
Uçucu maddeler	3.0	1.6	1.7
Sentetik kannabinoid	0.0	0.8	1.5
DPM	5.8	5.5	5.3
Yasa dışı madde	2.8	4.9	5.0

TARTIŞMA

Bu çalışma KKKTC'de ortaokul öğrencileri arasında madde kullanımının önemli bir sorun durumuna geldiğini göstermektedir. KKKTC'de ortaokul gençliği arasında madde kullanımının yaygınlığını belirlemek amacıyla yapılan bu çalışma, 1999⁶ ve 2015⁷ yıllarında madde kullanım yaygınlığı ile ilgili yapılan çalışmalarında olduğu gibi, bütün ortaokullar kapsamı, aynı yaş gurubuna uygulanması ve aynı soruları içeren anket formu kullanılması nedeniyle 20 yıllık bir izleme araştırması niteliğinde olup KKKTC'deki artış oranlarını ve değişen madde tercihlerini izleyebilmemizi sağlamıştır.

Araştırmada öğrenciler arasında yaşam boyu en az bir kez sigara içme %10.9 oranında bulunmuştur. 1999 yılında ortaokul 3. sınıf öğrencileri arasında bu oran %12.4, 2015 yılında %8.9 olarak saptanmışken,^{6,7} bu çalışmada %16.4 olduğu saptanmıştır.

Alkol kullanımı 1999'da %61.9⁶ iken, 2019'da %40.1'e düştüğü görülmüştür. Buna karşın, alkolün en yaygın kullanılan psikoaktif madde olduğu saptanmıştır. KKTC'nin turistik bir ada olması ve toplum içinde kabul edilebilir bir madde olması yaygın olarak kullanılmasına neden olmaktadır.⁹ Hırvatistan, Estonya, İtalya, Portekiz, Slovakya, Slovenya, İsveç, Ukrayna ve Türkiye'deki gençlerin KKTC'de olduğu gibi, alkolü evlerinde kullandıkları belirlenmiştir. Danimarka, Faroe Adaları, Finlandiya, İzlanda, Litvanya ve Norveç'te en fazla bir başkasının evi; Güney Kıbrıs ve Çek Cumhuriyeti'nde disko; İrlanda'da barlar; Bulgaristan'da ise publar ve aile kontrolünden uzak yerler en fazla alkol kullanılan yerler olarak bildirilmiştir.^{7,10}

KKTC'deki ortaokul çalışmasında ortaokul 3. sınıf öğrencilerinin yaşam boyu herhangi bir DPM deneme oranı 1999 yılında %5.8 iken, 2015 yılında %5.5, 2019 yılında %5.3 olarak saptanmıştır. Ayrıca ortaokul 3. sınıf öğrencilerinin yaşam boyu yasa dışı uyuşturucu madde kullanımının %5.0 oranında olduğu görülmektedir. Bu oranlar 1999'da %2.8, 2015'te %4.9 olarak bulunmuştur.^{6,7}

Öğrenciler arasında esrar kullanımında bir artış eğilimi vardır. Tüm raporlar, okul araştırmaları ve bağımlılarla yapılan çalışmalar KKTC'de en çok kullanılan yasa dışı maddenin esrar olduğunu göstermiştir.^{3,5,7,11-13} Sentetik kannabinoid kullanımı son yıllarda en yeni kullanılan madde olarak karşımıza çıkmaktadır. Sentetik kannabinoid kullanımı KKTC'de son yıllarda çok hızlı bir şekilde yayılmakta ve kullanımı ucuz olması nedeniyle giderek artmaktadır.

DPM'ler arasında uçucu madde kullanımı düşme eğilimi gösterse de, sigara ve alkolden sonra en yaygın kullanılan madde olduğu görülmektedir. Sedatif-hipnotik hap kullanımı 1996'dan⁵ 1999'a¹¹ artış gösterirken, 2004'ten sonra stabil olarak seyretmiştir. Çalışmada kokain, eroin, amfetamin, LSD ve ekstazi yaşam boyu kullanım yaygınlığının ise yüksek olmadığı görülmektedir.

Çalışma sonucunda KKTC ortaokul öğrencilerine yönelik sigara ve alkol kullanımı başta olmak üzere uçucu maddeler, sedatif-hipnotik haplar, esrar ve sentetik kannabinoid kullanımının dikkate alındığı önleme programlarına gerek duyulduğu anlaşılmaktadır.

KAYNAKLAR

1. Erdamar G, Kurupınar A. Ortaöğretim öğrencilerinde görülen madde bağımlılığı alışkanlığı ve yaygınlığı: Bartın ili örneği. *Sosyal Bilimler Dergisi* 2014; 16(1):65-84.
2. Booth M. *Haşhaştan Eroine: Uyuşturucunun 6000 yıllık Öyküsü*. Ö Arkan (Çev.), İstanbul: Sabah Kitapçılık, 1996.
3. Çakıcı M, Karaokçu H, Çamlıköylü F. KKTC'de Uyuşturucu Madde Kullanımı Raporu. Uyuşturucu ile Mücadele ve Önleme Komisyonu. Lefkoşa: KKTC Başbakanlık Devlet Basımevi, 2006.
4. Doğu Akdeniz Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Araştırma Merkezi. *Kuzey Kıbrıs'ta Uyuşturucu Madde Çalışmaları Raporu*, Lefkoşa, 2015.
5. Çakıcı M, Çakıcı E. K.K.T.C. Lise Gençliğinde Uyuşturucu Madde Kullanımının Yaygınlığı. Lefkoşa: KKTC Başbakanlık Devlet Basımevi, 1996.
6. Çakıcı M, Çakıcı E, Subaşı B. KKTC ortaokul öğrencileri arasında madde kullanım yaygınlığı. 8. Ulusal Sosyal Psikiyatri Kongresi Bilimsel Çalışmaları, Lefkoşa (28-31 Mayıs 2001, KKTC).
7. Çakıcı M, Çakıcı E, Özsoy İ, Karaaziz M, Beyazıt U, Hançerli S. The prevalence and risk factors of psychoactive substance use among secondary school students in Turkish Republic of Northern Cyprus. *Anatolian Journal of Psychiatry* 2018; 19(6):586-593.
8. Hibell B, Anderson B, Bjarnason T, Kokkevi A, Morgan M, Narusk A. *The 1995 ESPAD (European School Survey Project on Alcohol and Others Drugs) Report: Alcohol and Other Drugs Use Among Students in 26 European Countries*. The Swedish Council for Information on Alcohol and Other Drugs (CAN), Council of Europe, Cooperation Group to Combat Drug Abuse and Illicit Trafficking in Drugs (Pompidou Group), Modin Tryck AB, Stockholm, 1997.
9. Öğütçü Zeman H, Çelikay Söyler H, Altıntoprak E. Madde kullanım geçmişi bireylerin olumsuz otomatik düşünceleri ve öğrenilmiş çaresizlik örüntülerinin incelenmesi. *Cyprus Turkish Journal of Psychiatry & Psychology* 2019; 1(1).
10. Simatwa EMW, Odhong SO, Juma SLA, Choka GM. Substance abuse among public secondary school students: prevalence, strategies and challenges for public secondary school managers in Kenya: a case study of Kisumu. *East Sub County Educational Research* 2014; 5(8):315-330.
11. Çakıcı M, Çakıcı E. K.K.T.C. Lise Gençliğinde Uyuşturucu Madde Kullanımının Yaygınlığı. Lefkoşa: KKTC Başbakanlık Devlet Basımevi, 1999.
12. Çakıcı M, Çakıcı E, Bekiroğulları Z, Aksoy A, Tatlısu Ö. Kuzey Kıbrıs'ta Madde Kullanımının Yaygınlığı. Lefkoşa: Kıbrıs Türk Ruh Sağlığı Derneği Yayınları, 2003.
13. Çakıcı M, Çakıcı E, Tamar D, Ögel K, Özkürkçügil A. KKTC madde kullanıcılarının özellikleri ve Türkiye'deki kullanıcılar ile karşılaştırılması. *Kıbrıs Türk Tıp Dergisi* 2000; 1(1):7-13.